

Зміст

Пролог

xxiii

Вам здасться неймовірним приголомшливе припущення, що недоумкуватих людей недостатньо, щоб виправдати мільйони робочих місць, які пов'язані з піклуванням про них. Але я наполягаю на тому, що ідею про масове недоумство, яке виправдовує існування офіційної системи шкільного навчання, спершу взагалі треба було уявити, адже насправді його немає.

1. Б'янко! Стули пельку, дурепо!
2. Гадаю, я звільняюся
3. Новий індивідуалізм
4. Школа як релігія
5. Він був квадратний усередині та сірий
6. Нове недоумство
7. Педагогіка під сумнівом
8. *Від автора*

ЧАСТИНА ПЕРША Про шкільне навчання, освіту та про себе

Розділ перший *Як усе було раніше*

3

Наші офіційні припущення про природу дитинства є геть хибними. Якщо дітям дозволити взяти на себе відповідальність і відігравати важливу роль у житті суспільства, вони завжди досягають кращих результатів, ніж діти, які пасивно вчать у школі. Адмірал Фаррагут уперше став командиром у віці дванадцяти років. Я дізнався про це у п'ятому класі. Якби Фаррагут ходив до моєї школи, він був би у сьомому класі.

9. Нація знизу догори
10. Усе доводилося робити самотужки
11. Жодних меж у стражданнях для того, хто з ними мирився
12. Мистецтво водіння
13. Два підходи до дисципліни
14. Школи Еллади
15. Фреска з Геркуланума
16. Сім вільних мистецтв
17. Платонівський ідеал
18. Східна педагогіка
19. Контратака на демократію
20. Як індійська система шкільного навчання проникнула в Америку (I)
21. Як індійська система шкільного навчання проникнула в Америку (II)
22. Як індійська система шкільного навчання проникнула в Америку (III)
23. Поразка Бреддока
24. Девід Фаррагут
25. Бенджамін Франклін
26. Джордж Вашингтон
27. Життєва школа Монтеня

Розділ другий *Гнівний погляд на сучасну систему шкільного навчання*

37

Таємниця американської системи шкільного навчання полягає в тому, що викладання не узгоджене з особливостями пізнавального процесу у дітей, та й не має бути таким. Знадобилося сім років читання й обдумування, аби нарешті зрозуміти, що система масового примусового шкільного навчання молоді була творінням чотирьох найпотужніших вугільних держав дев'ятнадцятого сторіччя. 11 квітня 1933 року, майже через сто років після запровадження примусового шкільного навчання у США, голова Фонду Рокфеллера Макс Мейсон заявив утаємниченим особам, що відбувається реалізація всеосяжної національної програми, яка, за словами Мейсона, дозволить «контролювати поведінку людини».

28. Зміни в управлінській свідомості • 29. Подовження дитинства • 30. Генетичний маніфест • 31. Партисипативну демократію покладено під меч • 32. Поганий характер як інструмент управління • 33. Рух за обгороджування дітей • 34. Данган • 35. Неперіодичний лист/серія, випуск перший • 36. Проникнення агентів змін • 37. Біономіка • 38. Гнівне пробудження

Розділ третій
Незрячий у Газі

51

У державних школах діється щось дивне, особливо що стосується читання. Є безліч фактів, згідно з якими у Сполучених Штатах Америки 1840 року рівень комплексної грамотності становив від 93 до 100 відсотків у ситуаціях, коли це було важливо. Але шкільне навчання ніде не було обов'язковим. Здається, у період між двома світовими війнами шкільним працівникам доручили завдання позбавити американський народ уміння читати.

39. Шкільне видання • 40. Інтелектуальне шпигунство • 41. Що там за фасадом • 42. Школа Садбері Веллі • 43. Буті Циммер • 44. Хибні припущення • 45. Система державної пропаганди • 46. Ідеологія тексту • 47. Загальнонаціональне опитування на тему грамотності серед дорослих • 48. Імена для звуків, а не речей • 49. Клас-«м'ясорубка» • 50. Неосвічений учитель • 51. Френк мав собаку, якого звали Спот • 52. Педагогіка грамотності • 53. Дік і Джейн

Розділ четвертий
Гадаю, я звільняюся

77

Я пережив велике перетворення 1960-х років і на власні очі бачив, як школи перетворилися із досить корисних закладів на лабораторії для проведення державних експериментів над дітьми, на центри наукової порнографії, що маскувалася під педагогічну науку. За ставлення до дітей як до особистостей вас могли зненавидіти. Ця зміна стала наслідком застосування соціальної теорії, згідно з якою самопроголошені експерти з розвитку дитини більш ніж півсторіччя говорили мовою усереднення. Але ж немає маси дітей — є лише окремі особистості. Наш безпосередній досвід надає численні докази того, що середньостатистичних чоловіків і жінок не існує, хіба що як плід статистичної зарозумілості керівників.

54. Водлі, школа смерті • 55. Д-р Калєб Гатеньо, експерт • 56. Залякування • 57. Гектор серед слабоумних • 58. Проблема не в Гекторі • 59. Один юрист дорівнює 3 000 стосів паперу • 60. Велике перетворення • 61. Освіта як запаморочливий вид спорту • 62. З мене годі!

ЧАСТИНА ДРУГА
Основи шкільного навчання

Розділ п'ятий
Істинно віруючі та неймовірне шатокуа

95

Від початку до кінця нинішня школа є оповіддю про істинно віруючих і про те, як вони відвезли наших дітей у далекі краї. Усі ми маємо крихту істинної віри за своєю

натурою. Вам достатньо усвідомити деякі з власних диких внутрішніх бажань і побачити божевільний блиск, що з'являється у ваших власних очах у таких випадках, аби зрозуміти, що відбувається, коли потурання таким раптовим бажанням перетворюють на постійну умову управління.

63. Мюнстерберг і його послідовники • 64. Шкільний учитель як прообраз істинно віруючого • 65. Планету береже педагогічний коледж • 66. Піднесене, дещо нелюдяне бачення • 67. «Алгебра дощового лісу» • 68. Безбожний, але не безрелігійний • 69. Свій серед своїх • 70. Обов'язкове шкільне навчання • 71. Деморалізація навчального процесу • 72. Вільям Торрі Харріс • 73. «Базові принципи» • 74. Неймовірне шатокуа

Розділ шостий *Спокусливість утопії*

117

Нібито гуманне утопічне втручання, як у випадку обов'язкового шкільного навчання, не завжди є благословенням, яким воно здається. Наприклад, безпечна лампа сера Гемфрі Деві врятувала від жажливої смерті тисячі шахтарів, але забрала набагато більше життів, ніж зберегла. Цій лампі вугільна промисловість завдячує швидким розвитком, який приніс шахтарям інші види смертельної небезпеки, від яких немає надійного захисту. У 2000 році, після цілої епохи безпечних ламп і наукового «прогресу», лише в Росії, внаслідок завалів і вибухів, загинуло 6000 шахтарів, що більш ніж удвічі перевищує кількість жертв терористичного нападу на Всесвітній торговий центр у Нью-Йорку наступного року. Своєю лампою Деві досягнув того, що стало великим подарунком вугледобувним компаніям, а не шахтарям. Примусове шкільне навчання стало аналогічним дивом, яке також хибно розуміють, для корпоративної економіки й управлінських еліт, а не для сімей та дітей.

75. Ми палко віримо • 76. Необхідність у відстороненні • 77. Розширення нервової системи • 78. Створення штучних потреб • 79. Повноваження *parens patriae* • 80. Утілення плану • 81. Суд у справах неповнолітніх • 82. Від ударів голова містера Янга перетворилася на криваве місиво • 83. Вільям Рейні Харпер • 84. Смерть умирає • 85. Три найпоказовіші книги • 86. Нікуди сховатися • 87. Іронія безпечної лампи

Розділ сьомий *Пруський слід*

133

1935 року в експериментальній середній школі Чиказького університету, де колись верховодив Джон Дьюї, завідувач кафедри суспільних наук Говард К. Хілл опублікував свій натхненний посібник *«Життя та праця громадянина»*. На титульній сторінці попереднього видання чітко намальовано чотири руки, які символізують Закон, Порядок, Науку та Ремесла, переплетення яких утворює свастику. Станом на 1935 рік прусська модель і прусська мета настільки глибоко вкоренилися в інституційному шкільному навчанні, що навряд чи хоч одна людина помітила, що відбувається відхід від традиційної мети педагогічної діяльності.

88. Земля Франкенштейна • 89. Довгі руки тевтонських лицарів • 90. Пруський рух за реформи • 91. Розповіді мандрівників • 92. Пошук роботи для інтелектуалів • 93. Технологія підкорення • 94. Німецький/американський Рейхсбанк

Розділ восьмий
Вугільний світ мрії

149

Різкий перехід до масового виробництва та масового шкільного навчання відбувся похапцем й одночасно. Поки населення не приймало ідеї масифікації, масове виробництво було неможливо раціоналізувати. У демократичній республіці єдиним надійним далекосяжним інструментом, який можна було застосувати для досягнення цього, була школа. Старші американські форми шкільного навчання ніколи б не впоралися з обов'язками, що їх вугілля, пара, сталь та устаткування поклали на керівників американської держави. Вугілля вимагало таких шкіл, які ми маємо сьогодні. Так вони й з'явилися як крайній прояв економічної раціональності.

95. Вугілля в основі всього • 96. Демон надвиробництва • 97. У пошуках Аркадії • 98. Управлінська утопія • 99. Позитивістський метод • 100. Опікуни Платона • 101. Далекоглядні підприємці • 102. Вугілля завдає смертельного удару • 103. Примара неконтрольованого розведення • 104. Глобальні об'єднання техніки • 105. Праця стає витратним матеріалом • 106. Заживо поховані діти • 107. Кінець конкуренції • 108. «Масифікація» Америки • 109. Німецька наука про свідомість

Розділ дев'ятий
Культ наукового управління

175

«Раніше, — писав Фредерік Тейлор, — на першому місці стояла людина. У майбутньому на перше місце має стати Система». Крім того, треба було стандартизувати процеси мислення стандартизованого робітника, аби він став надійним споживачем. Задля досягнення цієї мети наукове управління швидко поширилося з фабрик на школи.

110. Фредерік В. Тейлор • 111. Прийняття школами принципів організації бізнесу • 112. Система Форда та гарнізон Кронштадта • 113. Національна преса критикує академічне шкільне навчання • 114. Дух фабіанства • 115. Відкрита змова • 116. Безсмертна віра • 117. Регулювання життя, наче устаткування • 118. План Гарі • 119. Бунти єврейських учнів • 120. Звіт Рокфеллера • 121. Перешкоди на шляху до централізації

ЧАСТИНА ТРЕТЯ
Особиста інтерлюдія

Розділ десятий
Моя зелена ріка

201

Великим деструктивним міфом двадцятого сторіччя було агресивне твердження, що дитина не отримає правильного виховання у неповторних умовах її власної сім'ї. Примусове шкільне навчання було основним проповідником цього погляду.

122. Характер села • 123. Співати та рибалити — донесочу • 124. Найбільша розвага — спостерігати за тим, як працюють люди • 125. Сидячи потемки • 126. Я часто тинявся Мононгахілою • 127. Полювання на пташок • 128. Про покарання • 129. Розлука • 130. Принципи • 131. Франсіс «Буті» Циммер • 132. Прогулянки Мононгахілою • 133. Коледж Циммера і Гегель

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

Метаморфоза

Розділ одинадцятий

Перелом

225

Пережите під час глобальної війни дало офіційним шкільним реформаторам чудове відчуття того, що є можливим. Втручання з боку держави оголосили засобом проти інакомислення будь-якого виду. У кожній сфері американського життя процвітали нові соціальні організації, що залежали від обмеження особистої самостійності та сімейного життя. Нарешті постала нова республіка, яку провів Герберт Кроулі, і державні школи стали її церквою.

134. Боротьба за однорідність • 135. Поява еugenіки • 136. Містер Гітлер читає містера Форда • 137. Расове самогубство • 138. Кінець великої раси • 139. Отрута демократії • 140. Американська захисна ліга • 141. Гарантовані клієнти • 142. Промислова ефективність • 143. Нав'язливі продажі • 144. Новий колективізм

Розділ дванадцятий

«Доньки баронів Раннімідських»

243

На нову, обов'язкову школу було покладено завдання навести у суспільстві лад, і водночас наголошувалося на необхідності враховувати застереження Парето і Моски. Суспільство повинно було відображати потреби сучасної корпоративної організації та враховувати вимоги раціональної еволюції. Найкращих представників племінного поголів'я треба було захистити та виокремити. Головне завдання полягало у конкретизації того, хто є хто у новому ієрархічному порядку.

145. Майбутнє, в якому панує науковий гуманізм • 146. Виключна спадковість • 147. Богом заповіданий інтелект • 148. Пекстонські молодики • 149. Солдати для їхнього класу • 150. Організаторська каста • 151. Ваше родовідне дерево • 152. Фатальний зсув приголосних • 153. Наше явне призначення • 154. Загублені коліна • 155. Антинародний уряд • 156. Міф кривності • 157. Кулемети будують школу Хочкісса • 158. Ріг бізнесового достатку • 159. Загальна освітня рада та друзі

Розділ тринадцятий

Порожня дитина

265

Будь-яка утопія будується саме на основній гіпотезі: структуру особистості можна багаторазово ламати та реформувати. Ідея про те, що діти — порожні посудини, які треба заповнити, була найважливішою концепцією, яка вселила у соціальних архітекторів та інженерів віру в те, що школи можна перетворити на лабораторії з соціалізації під централізованим управлінням.

160. Науково обґрунтований сон міс Скіннер • 161. Біхевіористи • 162. Пластичність • 163. Пружність • 164. Порожнеча: основна теорія • 165. Вірність метафізиці • 166. Обмеження біхевіористичної теорії • 167. Реальність використовує банан • 168. Програмування порожньої дитини • 169. Припущення д-ра Вотсона • 170. Очищення полотна • 171. Терапія як навчальна програма • 172. «Течія нового мислення» • 173. На заборону мислення • 174. Вундт! • 175. Наполеон науки

про свідомість • 176. Що таке здоровий глузд? • 177. Вказати учневі на реальність • 178. Платимо дітям за навчання

Розділ чотирнадцятий
Повне відпущення гріхів

293

Бога остаточно викинули з державної системи шкільної освіти після Другої світової війни. І не через те, що забороняла конституція, принаймні не через те, що у ній було виявлено за попередні сто п'ятдесят років, а через те, що нові держава й економіка вважали західну духовну традицію надто небезпечним конкурентом і хотіли позбутися її.

179. Проблема Бога • 180. Небезпека духовності • 181. Основи західного світогляду • 182. Світоглядні системи • 183. Наукова програма • 184. «Еверсон проти відділу освіти» (1947) • 185. Іудаїзм • 186. Далай-лама та дух Заходу • 187. Релігія та раціональність • 188. Ілюзія покарання

Розділ п'ятнадцятий
Психопатологія повсякденного шкільного навчання

309

Жодна з відомих шкільних методик не підтверджується жодними відомими правилами наведення доказів: усі вони є довільними, заснованими на звичаї, забобонах, класовій пропаганді, філософських чи естетичних упередженнях того чи іншого штибу. Наприклад, відома формула Песталоцці «від простого до складного» є прямим шляхом до катастрофи під час роботи з класом.

189. Територія брехні • 190. Нечесна гра • 191. Психопатичне програмування • 192. Що відбувається насправді • 193. Патологія як природний побічний продукт • 194. Критична оцінка • 195. *Vox populi* • 196. Теорія систем у дії

ЧАСТИНА П'ЯТА
В'язниця шкільного навчання

Розділ шістнадцятий
Змова проти нас самих

325

Не тривожте себе думками про школу як про якусь змову, хоча до цього проекту насправді долучилося чимало жалюгідних змовників. Він був і залишається цілковито раціональною угодою, в якій кожен із нас добровільно грає свою роль. Ми обмінюємо свободу своїх дітей так само, як власну свободу волі на стабільний суспільний порядок і економічне процвітання. Це угода з дияволом, за якою більшість дорослих погоджуються стати наче діти, підкоритися тому самому режиму опікунства, який втискає молодь у вузькі рамки, в обмін на їжу, розваги, безпеку та спрощене політичне життя. Цей договір настільки занижує мету життя людини, що учні шаленіють, намагаючись обійти його.

197. Об'єднання двох соціальних революцій • 198. Страх перед загальною освіченістю • 199. Культ примусового шкільного навчання • 200. Позбавлені спадщини чоловіки та жінки • 201. Служіння імперському вірусу • 202. *Писаки* • 203. Звільнення від опіки

Розділ сімнадцятий
Політика шкільного навчання 339

Стійкість системи масового шкільного навчання зумовлена насамперед блискуче спроектованою системою фрагментації влади, в якій повноваження щодо прийняття рішень настільки розпорошені серед багатьох конкуруючих інтересів, що широкомасштабні зміни неможливі без вказівника. Як керувати цим судном, не розуміють навіть майже всі втаємничені. А ті, хто розуміє, можливо, втрачають волю робити це та зосередженість.

204. Три дірки у моїй підлозі • 205. Влада двадцяти двох • 206. Вальгалла • 207. Я є прислугою, як і моя дитина • 208. То ж не твої гроші • 209. Мільярд шістсот мільйонів для Канзас-Сіті • 210. Найпотужніший голос освіти • 211. Лист до редактора • 212. Якісна освіта • 213. Хто контролює американську освіту? • 214. Логічна трагедія Бенсона, Вермонт • 215. Природний добір • 216. Велика трансформація • 217. Пропаганда • 218. Небіж Фрейда • 219. Магія в дії • 220. Культура великого бізнесу • 221 Чотири типи класів • 222. Корпорація планетарного управління

Розділ вісімнадцятий
У пошуках виходу 369

Єдиний реальний спосіб вирватися з цієї пастки, в якій неможливий подальший розвиток людства, — зректися принципу централізації шкільного навчання у таких його проявах, як загальнодержавні цілі, загальнодержавне тестування, національні дозволи на здійснення педагогічної діяльності, плани переходу від школи до роботи та решта елементів утопічної програми, що супроводжують їх. Зі шкільного навчання треба забрати систему та знищити її. Більш ніж два сторіччя тому Адам Сміт дав нам правильне визначення, що багатство націй є наслідком свободи, а не опікунства. Зв'язок між корпоративною економікою, загальнодержавною політикою та шкільним навчанням — це хвороба колективізму, яку треба подолати, щоб діти вирости самостійними, творчими людьми, здатними піднести вільне суспільство до неймовірних висот. Модель раціонального управління пошкодила коріння вільного суспільства та вільного ринку, які вона нібито захищає.

223. Кремнієва долина • 224. Дерегуляція можливостей • 225. Продажі з пікапа • 226. Теорія лежня • 227. Самокерована техніка • 228. Крива нормального розподілу • 229. Джордж Міген • 230. Пестоші у караульному приміщенні • 231. Таня Аєбі • 232. Угода з дияволом • 233 Роланд Легіарді-Лаура • 234. Тиск • 235. Венді Зайглер/Еймі Халперн • 236. Чудова пам'ять • 237 Візит принца Чарльза до середньої школи округу Стіл Веллі • 238. Порожні діти • 239. Підручники • 240. Майже кінець • 241. Я радше відмовлюся • 242. Ази

Епілог 399

Те, що сталося у наших школах, було передбачено давно, ще Джефферсоном. Нас тишком повторно колонізували під час другої Американської революції, повернули до чогось подібного на управлінську фантазію Англії часів правління Тюдорів. Час повернутися до сценарію, закладеного на революційних початках Америки, час відновити традиційну ворожість до ієрархії й опікунства. Американці сформуливали свою унікальну націю знизу догори. І лише так вони зможуть відтворити гідну мету для американської освіти та гідну долю для своїх дітей.